

גידול הזית בישראל: מבט לעתיד

מאת שמעון לביא, המחלקה לזית וגפן, מינהל המחקר החקלאי*

זנים וטעמים

הפרי שייצרו המשקים העבריים האלה היה שונה מהפרי שהיישן הישן היה רגיל לו. הזיתים כבושי האוכלוסיה המקומית היו בעלי מריחות רבה ובסומת (ארומה) מודגשת ביותר. הכבישה המקובלת היתה הן של פרי שלם והן של פרי מבוקע. כדי לקבל כבושים מעולים מסוג זה זקוקים לזנים בעלי בסומת רבה ושיעור רב של שמן. לעומת זאת, הזנים שגידלו המתיישבים בעמק הירדן ובעמק בית-שאן נבחרו מתוך אוספי זנים שהביאה מחלקת החקלאות של ממשלת המנדט מארצות אגן ים-התיכון כגון איטליה וספרד, וכן מארה"ב. זנים אלה היו בעלי אופי שונה מהזנים אשר גדלו במשך דורות באזורי הארץ השונים.

באותה תקופה נבדקו גם הפירות מעצים שונים שהוכנסו לארץ במועד מוקדם יותר, ובעיקר נקלטו הזנים "שדה-אליהו", שמרצאו מאוסף תחנת הנסיונות בארידה, ו"מרחביה" — שמקורו מאוסף של זנים שונים שניטע במרחביה. מקום רחב תפס הזן "נובו דה סיקרונה", שרק לפני כ-20 שנה התברר שזה שיבוש שמו של הזן האיטלקי "אובו דיי-פיצ'וני", הידוע בצפון-אפריקה בשם "ברוני" ואצלנו מקובל בשם "נובו". אמנם אין הוכחה ברורה, שכל אלה אותו זן; אבל ההסתכלויות מצביעות על כך. הזן העיקרי, שתפס את המקום הרחב ביותר עד היום, הוא זן הכבושים הספרדי "מנונילו". באותה תקופה הוחדרו גם זנים נוספים, כגון "סבילנו" "גרוסו דה ספרניה" ועוד מספר לא מבוטל של זנים, שעם הזמן נעלמו מתוך המטעים. הזנים האירופאיים האלה נכבשו בעיקר בשיטה הספרדית, ולמעשה ממשיכים בכך עד היום.

כבושי הזנים האלה, שכאמור הם שונים באפיים מהזית הכבוש המקומי, קנו לעצמם שוק נרחב בעיקר בקרב האוכלוסיה ממוצא אירופי, שלא היתה רגילה לזיתים כלל. אוכלוסיה זו, כאשר רצתה להתרגל לזיתים, קלטה ביתר קלות פרי עדין יותר שטעם כבושי יותר ניטרלי מטעם כבושי הזית המקומי. היקף גידול הזיתים הלך וגדל ביחס ישר לגדילת האוכלוסיה, ועם תחילת שנות החמישים הורחבו הנטיעות במידה ניכרת גם לאזורים נוספים על עמק בית-שאן, משקי הגלבוע ועמק הירדן, שהתחילו לגדל זיתים עוד לפני מלחמת העצמאות.

זית שחור או ירוק?

משנות השלושים עד סוף שנות החמישים נכבשו בארץ, אלו בצד אלו, זיתים שחורים וירוקים. חשיבות של מוצר זה או האחר רבתה בשנה אחת או אחרת. הדבר היה תלוי, במידה רבה, במקור העלייה באותן שנים. העולים מאירופה העדיפו את הזית השחור, ועולים מארצות המזרח — את הזית הירוק. בתחילת שנות השישים החל הזית הירוק להתאזרח בארץ במידה רחבה הרבה מהזית השחור.

ראשית גידול הזית בהתיישבות

הזית, שהוא בין גידולי התרבות העתיקים ביותר באזורנו, נכנס להתיישבות העברית החדשה עוד בשנות ה-30 הראשונות. מאז הוא מספק את כל תצרוכת היישוב בזיתים כבושים. הזית לשמן לא חדר למשק העברי אף באחת מתקופות ההתיישבות. למעשה, בתחילת ההתיישבות, כשהחלו להתפתח גידולי הפירות לעיבוד תעשייתי כגון הגפן ליין והשקדים, אמנם ניטעו מספר מטעי זיתים לשמן — אבל בקנה-מידה מצומצם ביותר. אלה ניטעו במושבות הגליל, והפרי שימש את האוכלוסיה המקומית יותר מאשר למטרות מסחר.

עצי זית זקנים.

עם זאת, התפתח גידול הזיתים לכבושים שסיפק את התצרוכת של היישוב, מלבד הזיתים של האוכלוסיה הערבית, בעיקר בגליל, ובמידה פחותה יותר — באזור יהודה ושומרון. הזית חדר בעיקר לאזורים שהיה קשה למצוא כשבים גידולים מתאימים, והתאזרח בצורה טובה בעמק בית-שאן, איזור דל במים, שבו מליחות רבה יחסית וקרקעות בעלות רמת גיר גבוהה. עם השנים טויבו המים והקרקעות, אולם הזית לכבושים הוסיף להיות גידול חשוב באזורים אלה וכבש לעצמו בהם מקום בין הגידולים העיקריים. על אף הטמפרטורות הגבוהות ומספר בלתי מספיק של שעות קור חרפיות הדרושות לזית — הסתגל הגידול היטב לתנאים המקומיים.

* פירסום של מינהל המחקר החקלאי, סדרה ה' 1983, מס' 1397.

הזיתים.

עם פיתוח שיטות למיכון המסיקה — חלה מהפכה בחשינה על פוטנציאל הענף הזה. מגדלים רבים, שכבר חשבו על עקירה ומטע בגלל בעיות של עבודת מסיקה מייגעת ומצריכה פועלים וזבים — רואים כיום סיכוי מחודש להחזקת המטעים במערך העבודה הקיים אצלם.

מצד אחר, נולד הרעיון בדבר אפשרות נטיעה של מטעים במסגרת תעשייתית; כלומר, מטעים שהעיבוד בהם יהיה על טהרת המיכון, ואשר יוכלו לנצל קרקעות שלא נמצא להן גידול מתאים אחר, ואילו גידול הזית עשוי לתת הכנסה מתקבלת על הדעת.

מסיקה ממוכנת של זיתים.

יתר על כן: היבולים הגדולים בממוצע רב-שנתי, שאפשר להשיג בזיתי השלחין האינטנסיביים, הביאו לידי מחשבה שעל-ידי תוספת של כמויות מים קטנות אפשר יהיה להגדיל את היבולים של זיתי הבעל, כלומר, אותם זיתים שבעבר גודלו לשמן בלבד, הועלתה ההצעה לנצל שטחים שוליים מבחינת טיב הקרקע, לטעת בהם זיתים בהיקפים גרובים, בשיטות של מטע מאורגן, לתת להם השקיות עזר להגדלת היבול, ולטפל בהם במיכון מלא לשם תעשייה מודרנית של ייצור שמן. כיום, מחשבה זו מתחילה להתממש. ניטעו מטעים מהזון "נבאלי", המיועדים למטרה זו.

עם הגברת הנטיעות בחצי השני של שנות ה-70 נראה הצורך להמריץ את הייצוא, והוקם מפעל מיוחד שתוכנן מלכתחילה להוות בסיס לייצור פרי לייצוא — "זיתי הגליל". עם תחילת פעולתו של מפעל זה החל הייצוא לתפוס מקום רחב יותר. בשנת 1980 הוא הגיע ל-600 טונה (כמות קטנה יחסית); אולם בשנת 1981, בגלל יכול מועט בספרד ומחיר נמוך יחסית בארץ, ובמסגרת חיפוש דרך לשיווק נמרץ יותר — הגיעו בשנה אחת לקפיצה עד 3,000 טונה יצוא מכל המפעלים בארץ.

התחזית להמשך הייצוא היתה טובה ביותר; אבל כאן התברר, שבגלל יכול כבד בספרד בשנת 1982 — המחירים בעולם ירדו במידה רבה, וההתלהבות לייצוא פחתה במידת-מה. אך אין ספק, שהשוק העולמי מסוגל לקלוט כמעט כל כמות של פרי, בייחוד מסוג (המשך בעמוד הבא)

בגלל ריבוי העולים מצפון-אפריקה וגם משום שהדור הצעיר של ילדי הארץ מעדיף את הפרי החרוף יותר; כך שעד שנות השמונים כמעט נעלם הזית השחור מן השוק. אם בעבר היה מחיר זית שחור גבוה בהרבה ממחיר הזית הירוק — הרי שלפני 5 שנים הורד מחירו באופן מלאכותי למטה מזה של הירוק, כדי למנוע מהחקלאים את החזקת הפרי עד להשחרתו ולא לצמצם למסוק מוקדם יותר, כדי שאחוז הפרי השחור במסיק יהיה קטן. דבר זה הביא, למעשה, הרעה מסוימת באיכות-המוצא של הזיתים הירוקים, משום שהתפתחה מגמה למסיק מוקדם יותר, כדי לסיימו לפני תחילת השחרת הפרי. התרכזה קטיפת פרי בוסר, בעיקר כאשר היבול כבד, שאז הבשלת הפרי דווקא מתאחרת. יתר על כן: פרי הבוסר קטן יותר, והדבר גרם הפסד למגדל. כמו כן, ערכו של פרי קטן — נמוך בהרבה משל פרי גדול אפייני לזן. הן בשוק המקומי ובעיקר בשוק הבין-לאומי. מאידך גיסא נגרם נזק לבתי הכבישה, בכך שהמוצר שהתקבל מכבישת פרי בוסר הוא בלתי אחיד ובעל איכות ירודה. מכיון שמשנות השישים עד שנת 1975 לא היתה בעיה לשווק את כל הפרי שיוצר, וכן את כמות הפרי הנוספת שגדלה מדי שנה — בעית איכות המוצר ושיי- ווקו תפסה מקום קטן בפיתוח המטע.

אין גידול אכסטינסיבי

עד היום מתקיים גידול הזית כגידול חקלאי מודרני — רק במסגרת של זיתים לכבושים. כמעט שלא היתה נטיעה חדשה של זיתים לשמן, ואף לא של זיתים בשטחים אכסטינסיביים. בזמן האחרון נשאלות יותר ויותר השאלות: האם גידולי מטע שונים אינם עשויים להוות פתרון לשטחים בעלי איכות קרקעית גרועה יותר? לאחר מלחמת העצמאות, שטחי הגפן הנטושים שהור עברו לטיפול האפוטרופוס לנכסי נפקדים קיבלו טיפול בידי חברות שונות, שניסו לנצל את פריים ולהביא לידי אינטנסיפיקציה של כרמים אלה. בזיתים נעשו מספר נסיונות באותו כיוון — אבל בהיקף פים קטנים בלבד. רק במקומות בודדים הוסיפו לטפל במטעים אכסטינסיביים של זית, ונטיעה חדשה לא היתה כלל.

הרכב הזנים ומצב ההפריה

במשך שנות השישים הלכו ונעלמו רוב זני המאכל השונים, פרט למזנזילו, ולמעשה כיום הגענו למצב שכ-80% מכלל מטעי הזיתים האינטנסיביים לכבושים הם מהזון הזה. מחקרים שונים על פוריות הזון מלמדים, שהנובו הוא מפרה טוב למזנזילו, ולכן הוא נמצא כיום במטעים כדי 6%—7%. מבחינת הפריה אנו זקוקים לאחוז גדול יותר; ואילו למעשה, ברוב האזורים הוותיקים יותר, תופס נובו שטח קטן יחסית מהדרוש להפריה האופטימלית. עם זאת, בגלל ריבוי עצים בודדים מזנים שונים וריבוי השטחים באזורים אלה — מצב ההפריה בהם סביר.

גורמים שהמריצו הרחבת הנטיעה

מתחילת שנות ה-70 החלו הנסיונות הראשונים לייצא זיתים. הייצוא התקדם בקצב איטי ביותר, בעיקר משום שהלחץ של עודפי פרי כמעט שלא היה קיים. אמנם מדי שנה בשנה היה חשש מסוים שנגיע לעודפים, אך כושר הקליטה של השוק המקומי היה רב מהמצופה. הזית שמר על מחיר סביר, כאשר מחיריהם של גידולים אחרים נעו ביותר בין רווחיות לחוסר רווחיות. לאור מצב זה רבתה נטיעת

גידול הזית בישראל: מבט לעתיד (המשך מעמוד קודם)

"חרחית" ופרי ממולא, שהמשק שלנו מסוגל לייצר. כמובן, נשאלת השאלה — באיזו רמת מחירים? דבר זה חייב למצוא את ביטויו בבדיקה ארוכת-טווח יותר, שהרי אין לקבוע את התמחיר ואת היעילות של יצוא הזיתים על בסיס של שנה או שנתיים, אלא יש צורך בנתונים שיתבססו על יכול של מספר שנים גדול יותר, בגלל הסירווגיות ביבולים, הקיימת גם בארצות המגדלות כמות גדולה של זיתים וגם במטעים שלנו.

הבעיה: פרי הזן נבאלי מוחסן

המגדלים, מועצת הפירות ומשרד החקלאות ניסו להביא לידו הרחבת המטע באופן הדרגתי, על-ידי איזון הייצוא; כלומר, נקבעה הגבלת נטיעה בסדר גודל של 500 דונם בלבד בשנה, וזה מתוך כוונה לווסת את כמויות הפרי ולמנוע יצירת עודפים העלולים שלא להיקלט במערכת הייצוא. הבעיה היא, שהמכסות שקבעה המועצה לגבי נטיעת הזן מנונילו הביאו את הנוטעים לידו חיפוש דרכים חליפיות להרחבת מטעי הזיתים, וכתוצאה מכך חדר למטעים שלנו בקנה-מידה גדול הזן נבאלי מוחסן (נבאלי משופר), שהוא מיהודה ושומרון. לנבאלי המשופר פרי גדול, ומכיון שהזן נבאלי נחשב זית לשמן — לא נכלל בחוק ככפוף למועצת הפירות, אלא נמצא בשליטת מועצת הזית, שלגביה אין מכסות ואשר גם לא מצאה לנכון להנהיג מכסות של נטיעה. למעשה, הזן נבאלי מוחסן דומה לנבאלי המקובל ביהודה ושומרון — רק בשמו; שכן זהו זן בעל פרי גדול, עני יחסית בשמן בהשוואה לנבאלי רגיל (נבאלי בלדי). הפרי נראה יפה לכבושים, אולם קשה וגס מפרי מנונילו. ככה התברר, בחלקות הראשונות, שהזן הזה נענה מאוד לתוספת מים. בעזרתה אפשר לקבל ממנו יכול רב כמו במנונילו. למעשה מיוצרת אפוא כמות נוספת של פרי, ונוצר לחץ להשתמש בו לכבושים, אף שלכאורה ניטע כמטע לשמן או כמטע דו-תכליתי לשמן ולכבושים מזרחיים מיוחדים.

עם זאת התברר, שיחד עם ההיענות הרבה של העץ למים — פוחת מאוד ריכוז השמן בפרי, ולמעשה מקבלים בהשקיה פרי שאין לו תכונות המתאימות לעצירת שמן. העצים הצעירים של נבאלי מוחסן המושקה אינם מכילים יותר מאשר 12% — 13% שמן. יתכן ששיעור השמן יגדל במידת-מה עם גיל העצים, אך קשה להניח שיעבור 18% בתנאי השקיה.

תכונות הפרי של נבאלי מוחסן שונות מאלה של מנונילו ודורשות שיטות כבישה ספציפיות ופיתוח שוק מיוחד למוצרי זן זה. אולם בינתיים הוא נכבש בתנאים שווים למנונילו או בתערובת עמו, ואי-כוח המוצר נופלת בהרבה מזו של מנונילו. כתי הכבישה קבעו מחיר נמוך לפרי נבאלי מוחסן, כדי למנוע את שליחתו לכבישה. אולם דבר זה הביא לידי כך, שכמות גדולה של פרי זה עורכבה במתכוון עם מנונילו ופגעה באיכות ובאחידות של מוצרי הפרי הכבוש. הנוק שנגרם כתוצאה מכך למפעלים הוא רב ביותר, בייחוד כשמדובר בפרי המיועד לייצוא.

עומדת לפנינו אפוא כיום בעיה קשה של מציאת מוצא לכמויות הגדולות של הפרי מהזן נבאלי מוחסן, שכאמור תוכנן כזן לשמן אך ניטע בתנאי שלחין מלאים עם יכולי פרי גדולים ואחוז שמן מועט. אין ספק, שבתנאי שלחין לא יוכל זה זה לשמש לעצירת שמן. כמו כן, עד שלא תימצא דרך כבישה נאותה שתחקבל על רצתם של יבואני הפרי בחו"ל — לא יוכל אף לשמש לכבושים.

נראה לי אפוא, שבשלב הנוכחי יש להפוך את רוב מטעי זן זה למטעי בעל, תוך לימוד כמות המים שאפשר לתת לעצים אלה להגברת היכול, ומועדי ההשקיה. תוך פגיעה מועטה ככל האפשר בתכולת השמן; ומאידך גיסא, לחפש מוצר כבושים מתאים מפרי הזן הזה, שיוקלט בשוק בצורה נאותה — ולו, בשלב ראשון, רק בשוק הישראלי, דבר שיוכל לשחרר יותר פרי מנונילו לייצוא.

סיכויי המטעים לכבושים ולשמן לעתיד

מטע הזיתים לכבושים בארץ מכיל כיום למעשה זן אחד, מנונילו, הדומה מאוד לזן הספרדי המקורי הנסחר ביותר בשוק העולמי. המטע לשמן מתבסס בעיקר על שני זנים: סורי ונבאלי. המטע הנוכחי בכרם הזיתים הישראלי מסתכם בכך, שיש לנו ידע להטעת יכולים גדולים, שיטות למסיקה ממוכנת, שטחים שהיינו רוצים לנצלם לגידולים חקלאיים ואשר גידול הזית יכול להתקיים עליהם, עלייה הולכת ומחמירה כמחירי המים, שוק שמן פתוח כלפי מזה במחיר שהוא פעם וחצי (אם לא יותר) ממחיר השמן העולמי, וניסיון התחלתי של שיווק כבושי זיתים, בעיקר לשוק האמריקאי. עלינו לזכור, שהזית הוא בן-בית בישראל, ולמעשה מסוגל לגדול ברוב אזורי הארץ; כמובן, עם התאמת הזן ותנאי הגידול למטרות שונות, באזורים שונים.

כושר הסתגלותו הרחב של הזית לתנאי גידול ואקלים שונים — מהווה כוח משיכה לניצולו באותם אזורים, שבהם אנו מוגבלים בגידולים או בתנאי האינטנסיפיקציה מצד אחר, באזורי קרקעות פוריות מאוד, באינטנסיפיקציה מלאה — אנו מסוגלים לקבל יכולים גדולים, לים, העשויים להבטיח לנו ענף יצוא בעל כושר התמודדות טוב עם ענפים אחרים.

להערכתנו, הן ענף הזית לכבושים והן ענף הזית לשמן עשויים וצריכים להתפתח במקביל ובקנה-מידה רחב, שיאפשר להפוך את שניהם לענפי יצוא מרכזיים.

במקביל לכך, יש לחסל באופן הדרגתי את המטעים הקיימים כיום שגם אם פוריותם מרובה — המיכון והייעול בהם מוגבלים בגלל מבנה העצים וצורת הנטיעה. חלק מהמטעים הקיימים אפשר להסב בגידום מתאים, למטעים שיתאימו לאותם קריטריונים שהזכרנו; אך כללית יהיה יעיל יותר לטעת מטעים חדשים, ועם כניסתם לניב — לחסל את המטעים הישנים. במקביל יהיה צורך להקדיש מאמץ ותייחסים במציאת שווקים ובפיתוחם, בייעול המפעלים ובהרחבת כושר ייצורם, ובשיפור איכות המוצר כדי שיוכל לעמוד בהתחרות בשוק העולמי.

אין ספק, שתהיינה שנים שבהן רווחיות הייצוא תהיה גבולית, כתוצאה מהכתבת מחירים מצד הארצות "הגדולות" בייצור זיתים. בשנים של יכול רב בארצות אלה — המחיר העולמי שיוכתב עלול להיות נמוך. אבל, משיהיו לנו מוניטין של יצרני מוצר אמין שיגיע ליעדיו בזמן, באיכות המתאימה (וזו אינה חייבת להיות האיכות המעולה ביותר דווקא, אלא איכות בינונית-טובה) — אפשר יהיה ליצור שוק קבוע, שיילך ויגדל ויהיה רווחי הודות ליכול הרב שאפשר להשיג בתנאים שלנו. ברור שהדבר ידרוש גם יעול של כתי הכבישה, שיצטרכו למצוא את הדרכים כדי שהעלויות בהם תהיינה נמוכות יותר.

כל הדברים האלה נמצאים לדעתי, בהישג יד, והדרך לעשות זאת

במהלך השנים שיידרשו כדי לפתח את ענף שמן הזית למכירה בשוק המקומי ובעיקר בערים הגדולות של מדינת ישראל – יתאפשר לנו לברר, באיזו מידה אפשר יהיה להרחיב את ענף שמן הזית במשק המאורגן ולפתח את הייצוא לארצות ערב, בהתאם לתנאי אים הפוליטיים שיתפתחו בשנים הקרובות.

ברור, שכדי להגיע למטרות אלה – דרושה לנו הרבה עבודת פיתוח ומחקר, שתלווה את התפתחות הענף. הצורך בבירורה ובפיתוח של זנים חדשים, קביעת פוטנציאל הפריה עצמית והתאמת זנים להפריה הדדית – חשובים ביותר לפיתוח ענף מבוסס, בייחוד מכיון שכיום מבחר הזנים הבדוקים העומד לרשותנו מצומצם מאוד. יתר על כן: פיתוח מערכת לבירורה ולקביעת חומר ריבוי מעצים מצטיינים ונקיים מוורוס – הוא צורך דחוף ביותר. בלעדי זה לא נוכל להגיע למטעים מניבים טובים. גם בדברים מרכזיים אחרים, כגון שליטה על סירוגיות, ומעל לכול – מיכון המסיקה, עדיין המלאכה מרובה, אף שכבר עברנו כברת דרך, ושיטות שונות, יעילות למדי, כבר עומדות לרשות המגדלים. אין ספק שפיתוח המטעים המוצע חייב להיות מלווה, ולהיעשות בד בבד, עם יצירת ידע חדש וקידום שיטות העבודה.

סיכום

מסתבר, שהן גידול הזית לשמן והן גידול הזית לכבדשים הם בעלי פוטנציאל התפתחות מיידי רחב, ולמעשה הם מגידולי המטע היחידים שהמשק הישראלי עדיין לא הגיע לרוויה ייצור במרצתה. מכאן, שאם נשכיל לפתח את השווקים המתאימים ואת הידע הדרוש – נוכל לפתח את הגידולים האלה לשני גידולים מרכזיים במשק הייצוא של החקלאות הישראלית.

היא להציע את המוצר שהשוק העולמי רוצה בו, ולא להגביל את הכמויות, אלא לנסות ולדחוף כמויות גדולות יותר ויותר, גם אם ב-2-3 השנים הראשונות יהיה הדבר על חשבון הרווחיות. כתנאים כאלה, נראה שיש לנו מקום לפתח כאן ענף, שהוא כן בית בארץ – להיקפי יצוא מהגדולים בגידולי המטע.

קצת שונה המצב ביחס לזיתי השמן. כאן אנו נמצאים, במשק הישראלי, לפני שוקת כמעט שבורה; ולפני שנוכל לחשוב על יצוא – עלינו לפתח את מערכת השיווק והייצור של שמן ישראלי באיכות מעולה, קודם כול במסגרת של מדינת ישראל. זהו אחד הגידולים החקלאיים היחידים, שעד היום אין השוק המקומי רווי במוצרו, ולמעשה כמעט שאינו משווק כלל. מכאן, שעלינו לפתח מטעים של זיתי שמן בעיקר באזורים שבהם אנו יכולים לנצל את הקרקעות ואת תנאי-הסביבה לגידול זה, לפתח את התעשייה ומערכת שיווק מתאימה, קודם כול לשוק הישראלי. כאשר השוק הזה יתמסד – נגיע גם לגדול שטחים, שיצדיק התחלת הייצוא.

את יצוא השמן עלינו לפתח כלפי הגבול המזרחי שלנו. מכאן, שהרחבת המטעים צריכה להיות מותאמת למצב הפוליטי שבו אנו נמצאים. כל זמן שתהיה לנו אפשרות לשווק כלפי מזרח; כלומר, אם תהליכי השלום עם המדינות השכנות יעמדו בעינם ויתקדמו – השוק של ארצות אלה יהיה בלתי מוגבל ביחס לפוטנציאל הייצור שלנו. נראה לי, שעליי פיתוח מטעים יעילים יותר ומתועשים – אנו יכולים להגיע לענף תעשייתי ממוכן, העשוי להיות רווחי מאוד ולנצל שטחים חקלאיים שכיום אין להם חלופה מתאימה. לעומת זאת, לדעתי אין לנו סיכוי, בשלב הנוכחי, להתחרות עם השמן שלנו בשוקי אירופה, הן בגלל המחיר והן בגלל טיפוס השמן הנמצא בידיו.

באודין מגורען 2.5 דיאזינן
מחסל את הנמלים המזיקות
בהדדים ובשאר הגידולים

מנע את נזק הנמלים המוגעות בגידולך בלי הבחנה.
 חסל אותם, טוב ומהר, בעזרת
 "באודין מגורען 2.5 דיאזינן".

הוברה והמזיקות
בצט כימיקלים וציוד טכני בע"מ
 משרד ראשי: בית-חם, תחנת הרכבת, תל-אביב
 טל. 81000
 מנין והכתיבה: ת.ד. 10, ת"א 61000
CTS